

Makale Künyesi (Araştırma): Koçoğlu, T. (2022). Acâ'ib içeren eserler arasında Babürnâme'nin Hindistan bölümü. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 438-455.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1072966>

ACÂ'İB İÇEREN ESERLER ARASINDA BABÜRNÂME'NİN HİNDİSTAN BÖLÜMÜ

Turgut KOÇOĞLU¹

ÖZET

Acib kelimesinin çokluğu olan *acâ'ib* ilginç, şaşırtıcı, harika, görülmemiş şeyler ve garib kelimesinin çokluğu olan *garâ'ib* yabancı, tuhaf ve ilginç anlamlarına gelmektedir. Birbiriyle çok yakın manaları ifade eden bu iki kelime 10. yüzyıldan itibaren Arap ve Fars edebiyatındaki “Acâ'ibü'l-Hind”, “El-Muğrib An Ba'zı Acâ'ibi'l-Mağrib”, “Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât”, “Harîdetü'l-Acâ'ib ve Ferîdetü'l-Garâ'ib” gibi ansiklopedik nitelikte bazı eserlerin adlarında özel bir anlam kazanmıştır. Bu eserler; astronomi, tıp, coğrafya, zooloji, botanik gibi bilimlerle ilgili bilgilerin yanında bazı efsanevi ve folklorik anlatıları da içermeleri yönüyle birbirlerine benemektedir. Bazı bilim adamları söz konusu eserleri bir *tür* olarak kabul ederken bazıları da bunların bir *tür* olamayacağını savunmuştur. Bu yazıda, söz konusu eserler; muhteva, teknik ve amaç müşterekliği yönüyle değerlendirildiğinde bunların bir *tür* oluşturabilecekleri kanaatine varılmıştır. Ayrıca tam olarak bu *tür*ün içerisinde olmayan ama bazı noktalarda *acâ'ib* türüne benzeyen seyahatnameler, sefaretnameler ve hâtırat gibi eserlerin, “acâ'ib içeren” eserler olarak değerlendirilebileceği düşünülmüştür. Buradan hareketle aslında bir hâtırat kabul edilen Babürname'nin üçüncü cildi, *acâ'ib* içermesi yönüyle incelenmiştir. Babürname'nin Hindistan bölümündeki birtakım anlatılar, bilgilendirmeler ve bir nüshasında yer alan tasvirler; içerik ve üslup açısından *acâ'ib* türündeki eserlere oldukça benemektedir. Bu benzerlikler sebebiyle Babürnâme'nin üçüncü cildinin *acâ'ib* içeren eserler arasına dahil edilebileceği sonucu çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Acâ'ib, garâ'ib, Babürnâme, Hindistan, Babür Şah.

¹ Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Prof. Dr. kocogluturgut@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5144-3854>

THE INDIA PART OF BABURNAME IN WORKS CONTAINING ACÂ'IB

ABSTRACT

Aca'ib, which is the plural of the word *acib* means interesting, surprising, wonderful, unprecedented things and *gara'ib*, which is the plural of the word *garib*, means foreign, strange and interesting. These two words, which mean very close to each other, have been used in Arabic and Persian literature since the 10th century gained a special meaning in the names of some encyclopaedic works such as: "Aca'ibü'l-Hind", "El-Muğrib An Ba'zı Aca'ibi'l-Mağrib", "Aca'ibü'l-Mahlukat ve Gara'ibü'l-Mevcudat", "Haridetü'l-Aca'ib and Feridetü'l-Gara'ib". These works are similar to each other in that they contain some mythical and folkloric narratives as well as information about sciences such as astronomy, medicine, geography, zoology, and botany. While some scholars accepted the works in question as a genre, others argued that they could not be a genre. In this article, it has been concluded that when these works are evaluated in terms of content, technique and purpose, they can form a literary genre. In addition, it has been concluded that works such as travelogues, embassies and memoirs, which are not exactly in this literary genre, but resemble *aca'ib* at some points, can be considered as works containing *aca'ib*. From this point of view, the third volume of Baburname, which is considered a memoir, has been examined in terms of containing *aca'ib*. Some narratives, information and descriptions in a copy of the Indian section of Baburname are quite similar to the works in the "aca'ib genre" in terms of content and style. Due to these similarities, it was concluded that the third volume of Baburname can be included among the works containing *aca'ib*.

Key Words: Aca'ib, gara'ib, Baburname, India, Babur Shah.

GİRİŞ

"Acâ'ib" (عجائب) ilginç, tuhaf, şaşırtıcı, harika, görülmemiş ve duyulmamış şey manalarına gelen "acib" (عجيب) kelimesinin çokluğudur. "Garâ'ib" (غرائب) ise yabancı, tuhaf, ilginç anlamlarındaki garîb (غريب) kelimesinin çokluğudur. Birbirine çok yakın anlamları ifade eden bu iki kelime günlük hayatta ve metinlerde yukarıdaki manalarıyla kullanılmaktadır, ancak "Acâ'ibü'l-Hind", "El-Muğrib An Ba'zı Acâ'ibi'l-Mağrib", "Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât", "TuHFetü'l-Elbâb ve Nuhbetü'l-A'câb", Harîdetü'l-Acâ'ib ve Ferîdetü'l-Garâ'ib, TuHFetü'l-Acâ'ib ve Turfetü'l-Garâ'ib gibi onuncu yüzyıldan itibaren yazılmaya başlamış bazı kitapların adında özel bir anlam kazanmıştır. Bu kitapların ortak noktaları muhtevalarında coğrafya, astronomi, tıp, botanik ya da zoolojiye dair kitâbî bilgiler içermekle birlikte efsanevî veya folklorik anlatı ve bilgileri de ihtiva etmeleridir (Koçoğlu, 2020, s. 27). Bu

eserler üzerine 19. yüzyıldan itibaren bilimsel çalışmalar yapılmaya başlanması ve bunlardan bazılarının Batı dillerine çevrilmesiyle birlikte birtakım tartışmalar da ortaya çıkmıştır. Bu tartışmaların başında bazı Batılı araştırmacıların bahsedilen eserlerdeki efsanevi, fantastik veya folklorik anlatıları ön plana çıkarıp *acâ'ib* kelimesini *wonders* ve *marvels* yani *mucizeler* ve *olağanüstülükler* anlamında yorumlayarak bu eserlerin bilimsel değerlerini yok saymaları ve onları küçümsemeleri yer almıştır. Syrinx Von Hees; bu konuyla ilgili makalesinde bazı Batılı araştırmacıların söz konusu eserleri “acâ'ib literatürü/edebiyatı” olarak sınıflandırmalarında bu eserleri küçümseme ve bunların bilimsellikten uzak olduğunu gösterme amacının olduğunu düşünür. Von Hees, bu eserlerdeki birtakım fantastik ve efsanevi anlatılardan hareketle onları küçümsemenin ve bilim dışı kabul etmenin yanlış olduğunu uzun izahlarla ispatlamaya çalışır (Von Hees, 2014, s. 142-162).

Ayrıca bu tarzdaki kitapların en meşhurlarından birini kaleme alan ve eserine “Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât” adını veren Kazvinî, *acâ'ib* kelimesini insanın “İlk defa görüp duyduğu şeyler” olarak açıkladıktan sonra *acâ'ibe* dinî ve ilmi bir anlam yükleyerek İlahî sanatlardaki marifet ve bilgiyi *acâ'ib* olarak yorumlamıştır. Yani ona göre Allah'ın yarattığı her şeyde şaşırtacak bir bilgi vardır. Yine Kazvinî'ye göre; peygamber mucizeleri, evliya kerametleri ve Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesinden önce yaşamış kâhinlerin hâlleri de *garâ'ib* örnekleridir (Koçoğlu, 2020, s. 27-33). Buradan hareketle *acâ'ib* ve *garâ'ib* kelimelerinin bir terim olarak ilmi, hikmetli, ibretli ve özellikle insanı şaşırtan bilgiler anlamında kullanıldığı söylenebilir.

Bu tür kitaplarla ilgili tartışılan diğer bir konu da onların bir *tür/janr* olup olmadığıdır. Söz konusu eserlerin sınırları ve kapsamı çok net olmadığı için onların bir *tür* olarak nitelenemeyeceğini ifade eden Von Hees, Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zünûn'da *acâ'ib* konulu bir bölüm oluşturduğunu ve bu bölümden hareketle bazı bilim adamlarının *acâ'ibi* bir tür olarak değerlendirdiklerini belirtir. Ancak ona göre bu bölümdeki eser listesi üzerinden böyle bir kanıya varmak isabetli değildir. Çünkü benzer başlıklara sahip olsalar bile buradaki eserler konu ve tür olarak birbirinden farklıdır ve her eserdeki *acâ'ib* teriminin kapsamı değişiklik gösterebilir (Von Hees, 2014, s. 142-162). Travis Zadeh ise bu konuda daha farklı bir yaklaşım sergiler. Ona göre Kâtip Çelebi bu listeyi oluştururken bu eserlerin dünyanın *acâ'ibine* dâir söylemsel bir birlikteliğe sahip olduklarını düşünür (Coşkun, 2019, s. 276). Kısacası Von Hees *acâ'ibi* bir tür olarak değerlendirmezken Zadeh *acâ'ib* türünde bir literatürün varlığını kabul eder.

Orta Çağ Arap ve Fars edebiyatında 10. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlayan ve 15. yüzyılda Türkçeye ilk tercüme yapılan bu eserleri bilim dışı kabul etmek ve sadece doğüstü ve fantastik öğeleri içeren ve hoşça vakit geçirmeyi sağlayan kitaplar olarak düşünmek akademik bakışla uyuşmayacağı gibi vicdanî hassasiyetle de çelişecektir. Zira bu eserlerdeki astronomi, coğrafya, botanik, zooloji ve tıp ile ilgili bilgilerin önemli bir kısmının ya gözlem ya tecrübe ya da daha önceki bilimsel kitaplara dayandığı bilinmektedir. Bu kitaplardaki olağanüstü, folklorik ve fantastik anlatılar; konunun insicam ve bağlamına uygun olarak yerleştirilmiştir. Bu anlatıların kaynağı yazarın gördükleri, işittikleri ya da okuduklarıdır. İlmî malumatın arasına ustaca serpiştirilen bu anlatılar okuyucunun/dinleyicinin sıkılmamasını sağlamak ve merak unsurunu daha da artırmak açısından önemlidir. Ayrıca bu tür fantastik/doğüstü anlatılara eserlerinde yer veren yazarların bunlara körü körüne inanmadığını hatta bazı anlatıları palavra ya da yalan olarak nitelediklerini Von Hees bahsedilen makalesinde açıklamıştır. Kısacası bu eserleri Orta Çağ İslam dünyasının ilmî ansiklopedik kitapları olarak düşünmek yanlış olmayacaktır.

ACÂ'İB İÇEREN ESERLERİN BENZERLİKLERİ

Acâ'ib içeren eserlerin *tür/janr* olarak kabul edilip edilmemesi meselesinde yukarıda bahsedildiği üzere ihtilaf vardır. İhtiyatla ifade etmek de *acâ'ib*in bir *tür/janr* olarak kabul edilmesi yanlış olmayacaktır. Zira *acâ'ib* içeren eserlerin farklılıkları olsa bile pek çok noktada müştereklerinin bulunduğu görülmektedir. Yani bu eserlerin temel birtakım karakteristik özelliklerinden bahsedilebilir ve bu özellikler onların *tür/janr* olarak sınıflandırılmasında belirleyici olabilir. *Acâ'ib* içeren kitapların ortak noktaları şöyle sıralanabilir:

1. İsimlendirme

Acâ'ib içeren eserlerin *tür/janr* olarak sınıflandırılmasında ilk etken ve kaynak yukarıda da bahsedildiği üzere Kâtip Çelebi'nin, isminde *acâ'ib* geçen kitapları Keşfü'z-Zünûn adlı eserinde *acâ'ib* başlığı altında listelemesidir. Buradaki eserlerin hepsi aynı muhtevada olmasa bile aynı başlıkta listelenmesi, Kâtip Çelebi'nin adında *acâ'ib* bulunan eserleri bir sınıf olarak düşündüğünü göstermektedir:

“Acâ'ibü'l-Hind”

“Acâ'ibü'l-Mahlûkât”

“El-Muğrib An Ba‘zı Acâ'ibi'l-Mağrib”

“Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât”

“Tuhfetü'l-Elbâb ve Nuhbetü'l-A'câb”

“Harîdetü'l-Acâ'ib ve Ferîdetü'l-Garâ'ib”

“Tuhfetü'l-Acâ'ib ve Turfetü'l-Garâ'ib” vs.

2. Muhteva

Bu eserlerin hemen hepsinde belli başlı konular müşterektir. Fakat bu müşterek konuların tertibi farklı olabilmektedir. *Acâ'ib* türündeki eserlerin içerikleri ana hatlarıyla şöyle tasnif edilebilir:

a. Astronomi

b. Coğrafya: Şehirler, dağlar, denizler, adalar, göller, nehirler vs.

c. Mimari eserler: Köşkler, saraylar, mabetler, köprüler, kaleler vs.

d. Madenler

e. İnsanlar: Uluslar, devletler, kültür ve gelenekler vs.

f. Hayvanlar: Kara hayvanları, kuşlar, deniz canlıları, sürüngelemler vs.

g. Bitkiler: Ağaçlar, otlar vs.

h. Tababet

ı. İlginç yaratıklar

i. Görünmeyen varlıklar: Melekler, cinler

j. Anlatılar: Gerçeğe dayalı anlatılar, doğüstü ve fantastik anlatılar.

Söz konusu eserlerin tamamında ana hatlarını çizmeye çalıştığımız bu konu başlıklarının hepsinin tek tek bulunduğu söylenemez. Bazılarında bütün konular varken bazılarında birkaçı ya da çoğu vardır. Bu durum, yazarın konularla ilgili gözlem, bilgi, ilgi ve amacının farklılığına bağlanabilir.

3. Muhteva Kaynakları:

a. İslami Kaynaklar: Kur'an, hadis ve diğer İslâmî eserler.

b. Batlamyus, Aristo, Câhız, İbni Sina gibi düşünürlerin eserleri.

c. Yazarın bizzat kendi gözlemleri, deneyimleri veya duydukları.

d. Halk anlatıları ve çeşitli rivayetler.

Kaynaklar, daha ayrıntılı tasnif edilebilir, ancak yazının amacını aşmamak amacıyla basitçe ve ana hatlarıyla bu sınıflandırma yeterli olacaktır. Her eserin, tamamen aynı kaynakları kullandığı söylenemez. Genel anlamda bu maddeler ortak kaynaklar kabul edilebilir.

4. Üslûp

Acâ'ib türü eserler ansiklopedik üslûba ve sisteme sahiptir. Bu eserlerde konuların tasnifi, ana başlıklar, alt başlıklar, bilginin kaynağı ve anlatım tarzı birbirine çok benzemektedir.

Buradan hareketle bahsedilen ortak özelliklere temel hatları ile sahip olan eserler, *acâ'ib* türü olarak değerlendirilebilir. Bir de bu türün içine tam olarak girmeyen fakat *acâ'ib* içeren eserlerden bahsetmek mümkündür. Seyahatname, sefaretname, hatırat ve coğrafya türündeki birtakım kitaplarda *acâ'ib* araştırmaları yapılmış ve bunlarda *acâ'ib* türü niteliği gösteren bölümler tespit edilmiştir. Mesela Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde *acâ'ib* ve *garâ'ib* başlıklı metinler incelenmiştir. “Evliya Çelebi, bu başlıklarla anlatmayı seçtiği bölümlerde, genel olarak ‘şaşırtıcı’ bulduğu için ‘anlatılmaya ya da kaydedilmeye değer’ anlatılara yer verir. Anlatılardaki “şaşırtıcı” unsurlar olağanüstü durumları işaret etmekten ziyade “hayranlık duyulacak” derecedeki beğeniyi ya da “kınanacak ve alay edilecek” türden bir eleştiriyi işaret etmektedir. Kimi zamansa “şaşırtıcı” unsur, kültürel bir yabancılikten kaynaklanmaktadır. Bir başka kültüre ait ilk kez karşılaşılmış inanç, gelenek ya da tutum ve davranışlara dair unsurlar da “acayip ve/veya garip” başlığı altında “şaşırtıcı”lığına işaret edilerek anlatılmaktadır.” (Özay, 2012, s. 242-243). Buna benzer bir çalışmada XVI. yüzyıl Türkçe seyahatnameleri üzerine yapılmıştır. Bu çalışmada, Pîri Re'îs'in “Kitâbü'l-Bahriyye”si, Seydî Ali Re'îs'in “Mir'âtü'l-Memâlik”i, Cem Sultan'ın hatırat türündeki “Vâkı'ât-ı Sultan Cem”i ve Mahmûd Efendi'nin “Hediyye” isimli sergüzeştnamesi *acâ'ib* içeren Türkçe seyahatnameler olarak değerlendirilmiştir. Bahsedilen kitaplarda yazarların yolculukları sırasında gördüğü veya duyduğu şaşırtıcı, onları olumlu ya da olumsuz hayrete düşüren olaylar, varlıklar, topluluklar, coğrafi yerler vs. *acâ'ib* olarak değerlendirilmiştir (Yazar, 2014, s. 98-110).

Bahsi geçen çalışmalar da dikkate alındığında *acâ'ib* ile ilgili eserleri iki temel başlıkta incelemek mümkündür:

Acâ'ib Türünde Eserler: Gırnatî'nin (12. yüzyıl) “El-Muğrib An Ba'zı Acâ'ibi'l-Mağrib” ve “Tuhfetü'l-Elbâb ve Nuhbetü'l-A'câb”ı; Ahmed et-Tûsî'nin (12. yüzyıl) ve Kazvinî'nin (13. yüzyıl),

“Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât"ı, Siracüddin İbnü'l-Verdî'nin (15. yüzyıl) Harîdetü'l-Acâ'ib ve Ferîdetü'l-Garâ'ib"i gibi eserler *acâ'ib* türüne dahil edilebilir.

Acâ'ib İçeren Eserler: Seyahatnameler, sefaretnameler, sergüzeştname, hatıratlar, coğrafya ile ilgili eserler vb.

Birinci gruptaki eserler, yukarıda bahsi geçen içeriklerle ilgili sistematik bir şekilde doğrudan bilgi ve anlatı aktarmayı hedeflemiştir. *Acâ'ib* içeren eserler ise asıl yazılış amaçlarının yanında, *acâ'ib* türündeki eserlerle konu ve üslup benzerliğine sahiptirler.

Acâ'ib içeren eserler arasında değerlendirilip incelenecek metinlerden biri, Babürlüler Devleti'nin kurucusu Muhammed Zahîrî'd-în Babür Şâh'ın kaleme aldığı ve daha çok Babürname diye bilinen; Vekâyi', Vâkî'anâme ve Tüzük-i Babürî gibi adlarla da anılan kitabıdır.

BABÜRNÂME'NİN HİNDİSTAN BÖLÜMÜNDE ACÂ'İB

“Babürname, herhangi bir önsöz veya bir giriş kısmı olmaksızın Babür'ün on iki yaşında Fergana tahtına çıkışı ile başlayıp ölümünden bir yıl öncesine kadar olan zaman içindeki hayat macerasını anlatmaktadır. 5 Ramazan 899 (9 Haziran 1494) ile 3 Muharrem 936 (7 Eylül 1529) arasını içine alan bu devrenin, bazı yılları eksiktir. Vak'aların geçtiği coğrafi sahalara göre eserde sadece 1494-1503 (Fergana), 1504-1520 (Kâbil), 1525-1529 (Hindistan) yılları mevcuttur.” (Akün, 1991, s. 404).

“Babürname her şeyden önce bir otobiyografi olmakla beraber, muhteviyatı dolayısıyla gerek edebî nevi gerekse mahiyeti bakımından çok yönlülük ve değişkenlik gösterir. İlk hâtırat olarak başlamışken daha sonraki kısımlarına gelindiğinde yaşananların günün gününe veya araya fazla zaman mesafesi girilmeden yazılmasıyla günlük (diary) şeklini alır; ülkeden ülkeye yapılan yolculuk ve seferlerde baştan geçen ve görülenlerin anlatıldığı sayfalarında ise bir seyahatname olur; büyük bir dikkat ve ehemmiyetle verdiği etraflı bilgiler, bir noktada ona âdeta bir coğrafya, etnografya, botanik, zooloji, nihayet bir folklor ansiklopedisi görünümünü verir.” (Akün, 1991, s. 405).

Tam bu noktada Babürname'nin ansiklopedik yönünün *acâ'ib* türü ile ilgisi ve benzerliği dikkat çeker. Hindistan doğal zenginlikleri, hayran bırakan coğrafyası ve merak uyandıran kültür ve inançları ile asırlar boyunca insanların ilgi odağı olmuştur. Ticaret, siyaset, askerlik gibi değişik sebepler ya da sadece gezi amacıyla Hindistan'a giden ve iyi bir gözlem yeteneğine sahip olan pek çok kişi, buradaki şaşırtıcı ve ilginç şeyleri izleyip kaleme almışlardır. Babür Şah, hatıratının üçüncü bölümünde Hindistan yıllarında geçen siyasi, askeri ve şahsi olayların yanı sıra oranın coğrafi özellikleri, mimari eserleri,

hayvanları, bitkileri, meyveleri, insanları ve kültürleri hakkında öncelikle ince gözlemlerine, akabinde duyduğu anlatılara dayanarak ayrıntılı bilgiler vermiştir. Hatta kendisi verdiği/vereceği bilgilerin kaynağını şöyle ifade etmiştir:

“Hindistan vilayetlerinin yeri ve halkın hususiyet ve keyfiyetlerinin önce bilinen ve tanınanları zikredildi ve yazıldı. Bundan sonra da, eğer yazılacak bir şey göze ilişirse, yazacak ve işitecek bir şey duyulursa, bildireceğim.” (Arat, 1970, s. 477).

Babür, aktardığı bilgilerin kaynağını kendi gözlemleri ve duydukları olarak belirtmektedir. Ayrıca Babür, anlatacaklarında seçici davrandığını her gördüğü ya da her duyduğunu değil; kayda değer, dikkat çekici, daha doğrusu acayip ve garip bulduğu şeyler hakkında bilgi vereceğini ifade etmektedir.

Babürnâme'nin üçüncü bölümündeki *acâ'ib*ler ve bunların *acâ'ib* türündeki eserlerle olan benzerlikleri şu başlıklar altında değerlendirilebilir. Bu başlıklarla ilgili Babürnâme'de yer alan her bilginin zikredilmesi yazının hacmini aşacağı için birkaç örnek tetinilmiştir.

1. Muhteva:

1.1. Coğrafya:

1.1.1. Ülke:

Babürnâme'nin üçüncü bölümünde coğrafi bir bölge olarak Hindistan'la ilgili bilgiler verilir:

“Hindistan, memleketleri geniş, ahali ve mahsulü çok olan bir ülkedir. Şarkı, cenubu ve hatta garbı da Hind denizine kadar uzanır. Şimali dağlık olup, Hindukuş, Kafiristan ve Keşmir dağları ile bitişiktir. Şimalinde Kabil, Gazne ve Kandahar bulunmaktadır.” (Arat, 1970, s. 440).

“Hindistan birinci, ikinci ve üçüncü iklimdendir. Dördüncü iklim, Hindistan'da yoktur. Garip bir memleketdir. Bizim vilayetlere nispetle, başka bir alemdir. Dağ ve suyu, cengel ve ovası, toprağı ve vilayeti, hayvan ve nebatları, ahali ve dili, yağmuru ve rüzgarı, hepsi tamamen başkadır.” (Arat, 1970, s. 444).

1.1.2. Şehirler ve Kasabalar:

Babürnâme'nin üçüncü bölümünde Hindistan'daki birçok şehir ve kasabanın adı zikredilmiştir. Babür'ün burada iki tutumu vardır: Birincisi, şehrin veya kasabanın sadece adını söyler; ikincisi, adını söylediği yerleşim yeri ile ilgili kısa bilgi verir.

Sadece adı zikredilen şehir ve kasabalardan bazıları şunlardır:

Dehli, Agra, Biçram, Ali Mescid, Tûde, Biyane, Sirki, Dulpur, Kul, Celisir, Sihrind, Gungûte vs.

Babür'ün, hakkında bilgi verdiği şehir ve kasabalarla ilgili şu örnekler verilebilir:

“Keçve oldukça güzel bir yerdir. Etrafında küçük küçük tepeler vardır. Keçve'nin cenûb-ı şarkî cihetindeki dağ arasına bir bend yapmışlar; büyük bir göl olmuş. Etrafı beş altı küruh vardır. Bu göl Keçve'nin üç tarafını kuşatır. Şimal-i garbi tarafında küçük bir çayır vardır ve şehrin kapısı bu taraftadır. Gölün içinde üç dört adam alabilecek kadar, küçük kayıklar vardır. Halk, kaçmak mecburiyetinde kalırsa, bu kayıklara binip suyun içerisine açılmış. Keçve'ye kadar iki yerde böyle dağ arasında bend yapıp Keçve gölünden biraz daha küçük goller vücuda getirmişler.” (Arat, 1970, s. 542).

“Çendiri güzel bir vilayettir. Etraf ve civarında epeyce akar suyu vardır. Erki dağın üzerindedir. İçerisinde taştan üç büyük havuz kazmışlar. Bir büyük havuz da, kurganın zorlanarak alındığı su yolunda idi. Aşağı ve yüksek tabakanın evleri tamamen taştandır. Büyüklerinin evlerini ihtimam ile yontulmuş taştan yapmışlar; halkın evleri de taştan yapılmış, fakat hiç yontulmuş değildir. Çatı örtüsü yerine, düz ve yassı taşlar koymuşlar. Kurganın önünde üç büyük havuz vardır. Etraf ve civarında eski hakimler bendler yapıp, havuzlar meydana getirmişlerdir. Yeri yüksekte bulunup, Bitvi denilen ve Cendiri'den üç küruh mesafede olan küçük bir nehri vardır. Bitvi suyu, iyiliği ve lezzeti ile meşhurdur; güzel bir nehirdir. Ortasında parça parça kayalar bulunmaktadır. Bunlar bina için müsaittir. Çendiri, Agra'dan cenuba doğru, doksan küruh mesafededir. Çendiri'de Cediş (Cudey)' in irtifai yirmi beş derecededir.” (Arat, 1970, s. 546).

1.1.3. Dağlar:

Babürnâme'nin üçüncü bölümünde dağların ya ismi zikredilmiş ya falan şehrin dağları ya da bir yerin kuzeyindeki, doğusundaki dağ/dağlar şeklinde ad verilmeden bahsedilmiştir. Bunlardan bazıları hakkında bilgiler verilmiş, bazılarının adı söylenip geçilmiştir:

“Dülpür dağından... (Arat, 1970, s. 557). Cüd dağına bitişik Balnat-Cuğı dağının dibine... (Arat, 1970, s. 414). Busâver ile Cûse arasındaki dağın çıkıntısında... (Arat, 1970, s. 533). Çendiri'nin şimal-i garbi tarafındaki dağın üstünde...” (Arat, 1970, s. 545).

“Bâri ile Çenbel arasındaki dağı geçerek, Çenbel nehri ni seyrettikten sonra, geri döndük. Bu aradaki dağda abanoz ağacı gördük. Abanoz ağacının beyazı da olmuştuk. Bu dağdakilerin ekserisi ak abanoz ağacı idi.” (Arat, 1970, s. 537).

“Hindistan ahalisi bu dağa, Sevâ-lek-perpet der. Hind dilinde sevâ “dörtte bir”, lek “yüz bin” ve perpet “dağ” demektir; yani dörtte bir ve yüz bin dağ ki, yüz yirmi beş bin dağ eder. Bu dağlarda kar hiç eksik olmaz. Hindistan’ın Lâhûr, Sührind ve Senbel gibi, bazı vilayetlerinden beyaz kar görünür. Bu dağ, Kabil’de, Hindukuş adı ile anılır ve Kabil’den bir parça cenuba meylederek, garka doğru uzanır. Cenup tarafı, tamamen Hindistan’dır. Bu dağın ve Kes dedikleri, bu meçhul kabilelerin şimali, Tibet vilayetidir. Bu dağdan birçok n e h i r çıkararak, Hindistan’ın içerisinden geçer. Sührind’den şimale doğru, Sind, Behet, Canab Ravi, Biyah ve Setluc’lerden ibaret olan altı nehir, bu dağdan çıkarak, Multan civarında bir yerde birleşirler.” (Arat, 1970, s. 444-445).

1.1.4. Akarsular ve Göller

Babür, Hindistan’da nehir ve göletlerden başka akarsu olmamasından şikâyet eder. Gördüğü veya duyduğu nehir ve göller hakkında bilgi aktarır bazen de ismini vermekle yetinir. Özellikle Ganj nehrini çok zikreder:

“Nehir ve yer altı suları ile çukurlarda olan sulardan başka, bahçe ve binalarında akarsu yoktur.” (Arat, 1970, s. 474).

“Bu dağdan birçok nehir çıkarak, Hindistan’ın içerisinden geçer. Sührind’den şimale doğru, Sind, Behet, Canab Ravi, Biyah ve Setluc’lerden ibaret olan altı nehir, bu dağdan çıkarak, Multan civarında bir yerde birleşirler. Hepsi bir yerde birleştiği vakit, buna Sind derler. Garba doğru akan bu nehir, Tette vilayetinin içinden geçtikten sonra, Umman ile birleşir. Bu altı nehirden başka, Cûn, Geng, Reheb, Gumti, Geger, Seru ve Gendek gibi, birçok diğer nehirler de vardır. Bunların hepsi Geng nehri ile birleşir ve Geng adı ile şarka doğru akarak, Bengale vilayetinin içinden geçmek sureti ile denize dökülür. Hepsinin menbaı, bu sevâ-lek-perpet’- tir. Bazı nehirler de, Hindistan’ın Çenbel, Benas, Bitvi ve Sun gibi dağlarından çıkar. Bu dağlarda kar hiç bulunmaz. Bu nehirler de Geng nehri ile birleşirler.” (Arat, 1970, s. 445).

“Bitvi suyu, iyiliği ve lezzeti ile meşhurdur; güzel bir nehirdir. Ortasında parça parça kayalar bulunmaktadır.” (Arat, 1970, s. 546).

“Kutile gölünü gezdim. Gölün her tarafında bir dağın eteği bulunmaktadır. Manesni suyu bu göle akıyormuş. Oldukça büyük bir göldü. Bir sahilden o bir sahili iyice görmüyordum. Gölün ortasında bir yükseklik vardı. Etrafında birçok küçük kayıklar bulunuyordu. Civarındaki köylüler karışıklık zamanlarında kayıklara binerek, kendilerini kurtarırlarmış. Biz geldiğimiz zaman da bir miktar adam, kayıklara binip, gölün içerisine gittiler.” (Arat, 1970, s. 533).

1.2. Mimari Eserler: Köşkler, Saraylar, Mabettler, Köprüler, Kaleler vs.

Babür, Hindistan'da gördüğü, duyduğu hatta kendisinin ya da komutan ve yöneticilerinin yaptırdığı mimari eserler hakkında da bilgiler aktarmıştır. Bazen falan kişi burada bir köşk yaptırmış gibi çok kısa bilgi verirken bazen de o köşkün ya da mimari eserin nasıl yapıldığı, neyden yapıldığı ve ne gibi özelliklere sahip olduğuna dair ayrıntılı malumat verir. Hatta bazen bir mimar gibi bu yapıları tenkit eder:

“Bu gölün garbında yüksek bir puthane vardır. Sultan Şemseddin İltutmış, bu puthanenin yanında, büyük bir cami yaptırmıştır. Puthane çok yüksektir; kurganda bundan daha yüksek bir bina yoktur. Dulpür dağından, Guvalyâr kurganı ile bu puthane gayet iyi görünür. Bu puthane taşlarının hepsini bu büyük gölden kazıp getirdiklerini söylerler. Bu bahçede ağaçtan bir köşk yapmışlar; bir az alçak ve biçimsizdir. Bahçenin kapısında, Hindistan tarzında, zevksiz eyvanlar yapmışlar.” (Arat, 1970, s. 557).

“Kuyunun etrafındaki duvar dışında bir taş mescit vardı; fakat güzel değildi ve Hint tarzında yapılmıştı.” (Arat, 1970, s. 489).

“Guvâlyâr'ın puthanelerini gezdik. Puthanelerin bazıları iki ve bazıları da üç katlı idi. Katları bir az alçak ve eski tarzda; etrafında taştan heykeller kazmışlardı. Bazı puthanelerde, medreselerde olduğu gibi, sofasında büyük ve yüksek kümbetler ve medrese hücrelerine benzer, hücreler vardı. Her hücrenin üstünde, yontulmuş taştan, pek çok kümbetler yapmışlar. Aşağı hücrelerinde taştan heykeller yontmuşlar.” (Arat, 1970, s. 559).

“Bu vayn içinde üç katlı bir bina bulunmaktadır. En aşağı katında üç eyvan vardır. Yolu kuyuya inen basamak vasıtası ile dir. Her üç eyvana aynı yoldan gidilir. Her eyvan, birbirinden üçer basamak yüksektir. En aşağıdaki eyvandan, su çekildiği zaman, su bir basamak alçalır. Yağmur mevsiminde su yükseldiği zaman, en yukarı eyvana bazen su çıkar. Orta katta oymalı bir eyvan bulunmaktadır. Bu eyvanın yakınında, su çarhını çeviren öküzün bulunduğu bir kümbet vardır; üst katı bir eyvandır. Kuyu üzerindeki dış sahanlıktan beş altı basamak daha aşağıda, her iki taraftan, basamakla bu eyvana yol gider. Sağ tarafına giden yolun karşısında tarih taşı vardır. Bu kuyunun yanında tekrar bir kuyu yapılmıştır. Bunun dibi evvelkisinin ortasından bir parça daha yukarıdadır. Zikri geçen kümbetteki öküzün çevirdiği çarh vasıtası ile su o kuyudan bu kuyuya geçer.” (Arat, 1970, s. 488).

1.3. İnsanlar: Uluslar, Devletler, Kültür ve Gelenekler:

Babürnâme'nin üçüncü cildinde geniş Hindistan coğrafyasındaki devletler, halklar ve bu halkların inançları, hayatları ve gelenekleri

hakkında Babür'ün gözlem ya da duyularına dayanan birtakım bilgiler yer alır:

“Hindistan ahalesinin çoğu kâfirdir. Hind halkı kâfire Hindu der. Hinduların çoğu tenasühe inanır. İşçiler, ücretliler ve hizmetkârlar hep Hindu'dur. Bizim vilayetlerde göçebe halkın, kabilelerine göre, hususi adları vardır. Burada da vilayet ve köylerde oturan halkın, kabilelerine göre, adları vardır. Her san'at sahibi o san'atı babalarından beri yapmaktadır.” (Arat, 1970, s. 473).

“Hindistan, letafeti az olan bir yerdir. Halkında güzellik, iyi muamele ve terbiye, aralarında münasebet, zevk ve idrak, edep, kerem ve mürüvvet, hüner ve işlerinde usul ve intizam, kaide ye düzen, iyi ad ve iyi et, uzum, kavun ve iyi meyveler, buz, soğuk su, pazarlarında iyi yemek ve iyi ekmek, hamam, medrese, mum, meş'ale ve şamdan, bunlardan hiç biri yoktur.” (Arat, 1970, s. 473).

“Divetî dedikleri, kalabalık ve kirli bir zümre bulunur ki bunlar sol ellerinde, mum ve meş'ale yerine, küçükçe bir üç-ayak tutarlar. (...) Padişah ve beylerinin geceleyin muma ihtiyaçları olan bir iş olursa, bu çirkin divetîler bu lambayı getirip, yanlarında dururlar.” (Arat, 1970, s. 473-474).

“Raiyet ve aşağı tabaka halkı tamamen çıplak gezer. Lungüte denilen bir şeyi bağlarlar ve göbekten aşağı iki karış bir bez parçası asarlar”. (Arat, 1970, s. 474).

“İyiliklerinden biri de, her sınıf ve her san'at erbabının pek çok olmasıdır. Her iş ve her şey için mukarrer ve muayyen insanlar vardır; bunlar dedelerinden beri bu işi yapagelmışlerdir.” (Arat, 1970, s. 475).

“Agra, Çendvar Biyâne ve o civarlarda suyu kova ile verirler. Bu meşakkatlidir ve pislîği de var. Kuyunun kenarına bir çatal ağaç dikmişler. Çatal arasında makara yerleştirmişler. Uzun bir ipe kovayı bağlayıp, bu makara üzerine koymuşlar, ipin ucunu da öküze bağlamışlar. Bir adamın öküzü yürütmesi ve birinin de kovadaki suyu boşaltması lazımdır. Bu öküz ipi çekip, tekrar donduğu zaman, her defasında bu ip, öküzün pislîği ile kirlenmiş olan yolun üzerine sürünüp, tekrar kuyuya düşer.” (Arat, 1970, s. 447).

1.4. Hayvanlar:

Babür, Hindistan'da karşılaştığı bazı hayvanlar hakkında genellikle gözlemlerinden ve bazen de duyduklarından hareketle bilgi verir. Hatta hayvanları *acâ'ib* türlerinde olduğu gibi vahşi hayvanlar, kuşlar ve su hayvanları şeklinde tasnif ederek anlatır. Bu hayvanların hemen hepsinin fiziksel özelliklerini belirtir. Bazılarının yaşam ortamlarından, etlerinin yenilip yenilmeyeceğinden ve tadının nasıl olduğundan, hatta bazen fıkıh mezheplerine göre etinin helal olup olmadığından bahseder.

Gözlemleri çok gerçekçi ve çoğunlukla bir zoolog üslûbündadır. Bazen öyle ayrıntılar verir ki okuyucuda bir hayvanbilimci bunları yazmış zannı oluşur. Hatta Von Hees'in *acâ'ib* türündeki eserlerin fantastik ve bilimsel yönlerini kıyas ederken esas aldığı fil ve gergedan kavgasına (Von Hees, 2014, s. 142-162). Babürname'de de rastlanmaktadır. Babür, halk arasında gergedanın, fili boynuzu ile kaldırdığına dair rivayetlerin olduğunu ifade eder. Ancak Babür, bu rivayetlerin gerçekliğine inanmaz. Yani Babür, fantastik anlatıların varlığından haber verse de bunların doğruluğunu tartışır, gerçeklere ve gözleme dayalı mantıklı bilgilere itibar eder:

“O taraflarda meşhur olan söz vardır ki, kergedan fili boynuzu ile kaldırmış. Bu her halde yanlış olacaktır.” (Arat, 1970, s. 449).

“Hümayun ve o taraftan gelenlerden hiç kimse kergedan görmemişlerdi Hepsî bol bol seyrettiler. Bir kuruhe yakın kovalayıp, birçok oklarla vurarak, yere serdiler. Bu kergedan hiç kimseye ve ata hücum etmedi. Daha iki kergedan vurdular. — “Eğer fil ile kergedan karşılaştırılırsa, acaba ne yaparlar”— diye, daima hatıra gelirdi. Bu defa filciler filleri getiriyorlarmış; bir kergedan tam onların karşısına çıkar. Filciler biraz ilerleyince, kergedan karşı gelmez ve başka bir tarafa kaçar.” (Arat, 1970, s. 413).

Ayrıca burada Babür'ün, daha önce hiç gergedan görülmediğini ve gergedanın uzun uzun seyredildiğini vurgulaması *acâ'ib* kavramı ve Babürname arasındaki ilgiyi kuvvetlendirecek mahiyettedir.

Acâ'ib türündeki eserlerin bazı nüshaları minyatürlüdür. Babürname'nin de The Walter Art Museum'daki Farsça bir nüshasında minyatürler bulunmaktadır. Özellikle birtakım hayvanlar ve bitkiler hakkında bilgiler verildikten sonra tasvirlerinin de çizilmesi, Babürname'nin *acâ'ib* türündeki minyatürlü nüshalarla sistem bakımından benzerliğini göstermektedir.

“Şîr-âbî (su arslanı): Birikmiş sularda bulunur. Timsaha benzer. Dediklerine gore, insani ve hatta mandayı kapar.” (Arat, 1970, s. 459).

Bu alıntıda Babür'ün hem gözlemleri hem de efsanevi anlatıları aktardığı görülmektedir.

Şîr-âbî, The Walter Art Museum'daki Farsça nüshada şu şekilde tasvir edilmiştir:

Babür, Hindistanlıların çemgeder dediği büyük yarasayı anlatırken bunu garip olarak niteler.

“Çemgeder: Bir nevi büyük yarasa olup büyüklüğü baykuş kadardır. Başı köpek yavrusunun başına benzer. Ağaca konmak istediği zaman, bir dala tutunup, baş aşağı vaziyette durur. **Çok gariptir.**” (Arat, 1970, s. 458).

Çemgelerin tasviri, bahsi geçen nüshada şöyledir:

1.5. Bitkiler:

Babür, “Hindistan’a Mahsus Nebatlar” başlığı altında başka coğrafyalarda görmediği, özellikle Hindistan’da yetişen bitkiler hakkında ayrıntılı bilgiler kaydetmiştir. Bu bilgilerin kaynağı, genellikle Babür’ün müdekkik gözlemleri ve deneyimleridir. Bazen halk arasındaki rivayetleri de aktaran Babür, bu rivayetler gerçekçi değilse ve kendisi tarafından tecrübe edilmemişse bunlara şüphe ile yaklaşır. Ayrıca birkaç bitkinin adı ile ilgili açıklamaları onun dilbilimci yönünün olduğunu da göstermektedir.

“Nârenc sözünün Arapçalaşmışa benzediğini daima düşünürdüm ve öyle imiş de. Becur ve Sevad ahalisi narenc hep nârenc der.” (Arat, 1970, s. 466-467).

“Hurma; vakıa hurma Hindistan’a mahsus değildir; fakat bizim taraflarda bulunmadığı için, zikredildi. Hurma ağacı Lemganat’ta da vardır. Dalları ağacın ucunda bir yerde bulunur. Yapraklan, dallarının dibinden ucuna kadar, iki tarafındadır. Gövdesi, buruşuk ve çirkindir. Meyvesi, üzüm salkımı gibidir; fakat üzüm salkımından epeyce büyüktür. Dediklerine göre, nebatlar arasında, hurma ağacı iki hususta hayvanlara benzer. Biri hayvanların başı kesilince nasıl hayatları inkıtâa uğrarsa, hurma ağacı da başı kesilince, kurur. Biri de hayvanlarda erkeksiz nasıl bir netice hasıl olmazsa hurma ağacında da erkek hurmanın dahı getirilip dokundurulmadan, iyi meyve vermez. Bu sözün doğru olup olmadığı belli değildir. Bu zikredilen hurmanın başı bir peynirden ibarettir. Hurma peyniri şöyledir: dal ve yaprağının çıktığı yer, peynir gibi, aktır. Bu ak peynir gibi şeyden, dal ve yaprak çıkar. Dal ve yaprak büyüdükçe yeşillenir. Bu ak şeye hurma peyniri derler. Güzeldir, fena değildir. Ceviz içine çok benzer. Bu peynirin bulunduğu yeri delerler ve bu deliğe, oradan çıkan suyun üzerinden akabileceği şekilde, hurma yaprağı koyarlar. Yaprığı bir testinin ağzına sokup, testiye ağaca bağlarlar. Delikten çıkan su testide toplanır. Eğer bu su derhal içilirse, tatlıca bir sudur, üç dört gün sonra içilirse, umumiyetle keyif verir. Bir defa Bârî’yi seyretmeğe gittiğim zaman, (285 b) Çenbel nehri kıyısında bulunan köyleri görmeğe gitmiştim. Yolda, ovada bu nevi hurma suyunu toplayanlar bize tesadüf etti. Bu sudan epeyce içildi; fakat te’sir etmedi. Tesir etmesi için, her halde çok içmek lazım.” (Arat, 1970, s. 464-465).

Walter Art Müseum’daki Babürname nüshasında hurma ağacı şöyle tasvir edilmiştir:

SONUÇ

10. yüzyıldan itibaren bazı Müslüman bilginler; astronomi, coğrafya, tıp, nebatat, hayvanat ve ilginç varlıklarla ilgili gezerek, görerek, işiterek veya okuyarak elde ettikleri bilgileri ansiklopedik bir sistem ile tedvin etmişlerdir. Bu şekilde oluşturdukları eserlere, içerisinde *acâ'ib* ve *garâ'ib* kelimelerinin yer aldığı “Acâ'ibü'l-Hind”, “El-Muğrib An Ba'zı Acâ'ibi'l-Mağrib”, “Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât”, “Tuhfetü'l-Elbâb ve Nuhbetü'l-A'câb”, Harîdetü'l-Acâ'ib ve Ferîdetü'l-Garâ'ib, Tuhfetü'l-Acâ'ib ve Turfetü'l-Garâ'ib gibi isimler vermişlerdir.

Bu türdeki eserler üzerine 19. asırdan itibaren araştırma yapan bazı Batılı bilim adamları, bu eserlerin adındaki *acâ'ib* ve *garâ'ib* kelimelerini *wonders* ve *marvels* yani mucizeler ve olağanüstülükler anlamında yorumlamak suretiyle bunların bilimsel değerlerini yok saymış ve onları küçümsemişlerdir. Von Hees gibi araştırmacılar ise buna itiraz etmişler ve bu eserleri doğa tarihi ansiklopedileri olarak kabul etmişlerdir.

Acâ'ib tarzındaki eserler ile ilgili bir diğer tartışma da bu eserlerin bir tür olup olmadığıdır. Yine konu üzerine çalışan bazı Batılı araştırmacılar *acâ'ibi* bir tür olarak kabul ederken bazıları da müstakil bir tür olmayacağını ifade etmişlerdir. Bu tartışma bağlamında yukarıda belirtildiği üzere, isim, muhteva, muhteva kaynakları, üslup

ve hatta maksat müşterekliğinden ve benzerliğinden hareketle bu eserleri “acâ'ib türü” olarak sınıflandırmanın bir mahsuru olmayacaktır. Hatta söz konusu kitapların ilmi ve edebî metinler içerisinde yerinin netleşmesi açısından da faydalı olacaktır.

Seyahatname, sefaretname, hatırat, vâkıât, vb. türdeki eserler, *acâ'ib* türüne dahil edilemeye de bazı noktalarda onlarla önemli benzerliklere sahiptir. Nitekim bu türler ile *acâ'ib* arasındaki bazı benzerlik ve alâkaya dikkat çeken bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Bunların incelenmesi ve yapılan araştırmalar neticesinde *acâ'ib* türüne girmeyen ancak bu türle bazı noktalarda büyük benzerlikler içeren metinleri, asıl dahil olduğu türle birlikte “acâ'ib içeren eserler” şeklinde sınıflandırmak yanlış olmayacaktır. Ayrıca bu konuda yapılacak birçok çalışmaya da yardımcı olacaktır.

Esasen birçok kaynakta “hatırat” türü olarak nitelenen Babürname'nin, özellikle üçüncü cildi “acâ'ib içeren eserler” içerisinde düşünülebilir. Babür, Hindistan'da gördüğü ve duyduğu şehirleri, kasabaları; toplulukları ve bunların özelliklerini, gelenek ve göreneklerini; dağları, ırmakları, nehirleri; mimari eserleri; hayvanları ve bitkileri *acâ'ib* türündeki eserlerin üslubu üzere anlatmıştır. Babür Şah'ın kitap okumayı çok sevdiği ve kütüphanelerde saatlerce zaman geçirdiği biyografik kaynaklarda zikredilmektedir. Onun *aca'ib* türündeki eserleri okumuş olması kuvvetle muhtemeldir. Bununla birlikte Babür'ün araştırmacı, gözlemci ve öğrenmeye meraklı kişiliği düşünüldüğünde Babürname'nin üçüncü bölümünün *aca'ib* türündeki eserlerle bahsedilen muhteva ve üslup benzerliklerine sahip olması doğaldır.

Acâ'ib türündeki eserlerin bazıları minyatürlüdür. Bu eserlerde, anlatılanların okuyucunun zihninde daha iyi belirmesi ve canlanması için resimler yapılmıştır. Babürname'nin Walter Art Museum'daki nüshasında bazı hayvan ve bitkilerin resmedilmesi *acâ'ib* türündeki eserlerle olan benzerliklerindedir.

Babür ilk defa gördüğü veya öğrendiği şeyler karşısında “garip, gariptir ki” gibi ifadelerle şaşkınlığını gizleyemez. “Parça parça ve ahenksiz olmalarına rağmen, garip binalardır.” (Arat, 1970, s. 555). “Hindistan vilayeti için böyle buz gariptir.” (Arat, 1970, s. 414). “Garip bir adettir ki” (Arat, 1970, s. 442). Garip bir memleketdir. Bizim vilayetlere nispetle, başka bir âlemdir.” (Arat, 1970, s. 443). Babür'ün gözlemediği veya duyduğu bazı şeyleri örneklerde olduğu gibi “garip” yani hayret verici, şaşılacak olarak ifade etmesi, Babürname'nin *acâ'ib* türü ile ilgisini artırmaktadır.

Von Hees'in *acâ'ib* türündeki eserlerin fantastik ve bilimsel yönlerini kıyas ederken esas aldığı fil ve gergedan kavgasına Babürname'de de rastlanması çok dikkat çekicidir. Von Hees'in bir mikyas olarak gördüğü bu olayda Babür, fil ve gergedan kavgasındaki olağanüstü rivayetleri nakletmekle birlikte bunların doğruluğunu tartışır, gözlem ve mantığa dayalı bilgiler verir. Bu mesele de Babürname'nin Hindistan bölümünün *aca'ib* türündeki eserlerle bağını kuvvetlendirmektedir.

Neticede Babürname'nin Hindistan bölümü *aca'ib* türünde bir eser değildir. Ancak yukarıda bahsedilen birçok noktada bu eserlere benzemektedir. Dolayısıyla Babürname'nin Hindistan bölümü "aca'ib içeren eserler" arasında değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akün, Ö. F. (1991). Bâbürnâme. *TDV İslam ansiklopedisi* 4, TDV Yayınları, 404-408.
- Arat, R. R. (1970). *Baburnâme (Baburun hatıratı)* 3. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Koçoğlu, T. (2020). *Rûznâmecî Muhammed Şâkir'in acâ'ibü'l-mahlûkât tercümesi*. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Von Hees, S. (2014). Şaşırtıcı: Acâib edebiyatının bir eleştirisi ve yeniden okuması (Özay, Y., Çev.). *Millî Folklor*, 103, 142-162.
- Coşkun, F. (2019). Osmanlı coğrafya literatürü ve acâibü'l-mahlûkât janrı. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 33, 269-286.
- Özay, Y. (2012). *Evliya Çelebi'nin acayip ve garip dünyası*. Yayınlanmamış doktora tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi/Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yazar, S. (2014). XVI. yüzyıl Türkçe seyahatnamelerinde acâib. *Millî Folklor*, 103, 98-110.
- Zahurî'd-dîn Muhammed Babür. *Babürname*. Walters Art Museum, Ms. W. 596.